

Stadsgeheimen De Gierzwaluw in Tilburg

Zonder steden met oude gebouwen zijn er geen Gierzwaluwen: de Gierzwaluw (*Apus apus*) is bij uitstek een stadsoort.

In Tilburg is de soort volledig in kaart gebracht. Daardoor werd het mogelijk om als eerste gemeente van Nederland een soortenmanagementplan op te stellen.

De Gierzwaluw kan in allerlei gebouwen zitten, ook in hoge gebouwen. Als er maar een kleine opening is met een vrije aan- en uitvlieg-route kunnen deze plekken gebruikt worden als nestplaats. Plaatsen waar de Gierzwaluw graag broedt, zijn net onder de nok, onder een einddakpan, of zelfs onder de loodslabben die de schoorstenen en andere uitsteeksels aan het dak watervrij moeten houden. Ook accepteert de Gierzwaluw speciale nestkasten, vooral wanneer nestgelegenheid de beperkende factor is geworden. Door sloop en renovatie van oude gebouwen en wijken gaat namelijk veel broedgelegenheid verloren.

Mischa Cillessen

Gierzwaluw (*Apus apus*)
(foto: Mischa Cillessen).

Gierzwaluwen zijn extreem plaatstrouw. De nestplaats is in Nederland 100% gebonden aan bebouwing. De soort heeft een voorkeur voor woonwijken van meer dan 30 jaar oud in urbane of suburbane gebieden. In Nederland ontbreken Gierzwaluwen (vrijwel) in dorpen met minder dan 2000 inwoners, in verspreide lintbebouwing of in gehuchten. Het totaal aantal broedparen in Nederland werd in 1998-2000 geschat op 30.000 tot 60.000. Recentere data zijn er niet. Op basis van het aantal deelnemende vogels aan lage giervluchten kan de minimale broedpopulatie van het jaar 2013 berekend worden op 890 paar Gierzwaluwen in de stad Tilburg. Dat jaar kende echter een heel koud en nat voorjaar. In een gemiddeld jaar komen naar verwachting meer Gierzwaluwen in Tilburg tot broeden dan de geschatte 890 paar (wellicht 1000-1200 paar). Deze dichtheid 40-45 paar/100 ha is vergelijkbaar met andere steden in Nederland.

Straat met hoge aantallen Gierzwaluwen dankzij Franse kappen (foto: Mischa Cillessen).

Gierzwaluwen hebben de stad alleen nodig om te broeden; voor de rest doen ze alles in de lucht, zelfs slapen en paren. Voor zijn voedsel is hij niet afhankelijk van de stad. In de regel zoeken Gierzwaluwen hun voedsel in een straal van 8 kilometer rond de nestplaats. Gierzwaluwen zijn zo behendig en snel dat deze tot wel een paar honderd kilometer kunnen vliegen om hun voedsel te verzamelen. Dit bestaat volledig uit insecten en andere geleedpotigen die in de lucht vliegen en zweven.

De meeste broedplaatsen worden gevonden in wijken met veel hoge, oude gebouwen (kerken, monumentale panden enz.). Ook wijken met lagere huizen bieden veel mogelijkheden zolang er veel kopgevels aanwezig zijn, de huizen schuine daken met dakpannen hebben en er niet teveel hoge bomen vlakbij de huizen staan. Kans op vestiging is het grootst in wijken waar al Gierzwaluwen zitten. Hierdoor zijn in wijken die gekenmerkt worden door lange rijen met woonhuizen en (daardoor) relatief weinig toegankelijke kopgevels hebben, in Tilburg weinig Gierzwaluwen aanwezig. Daarnaast zijn de Tilburgse bomenrijke villawijken (De Reit West, De Blaak Noord en Zorgvliet) weinig in trek bij de Gierzwaluw. De soort heeft vrije aan- en uitvliegruimte nodig. De vele bomen in deze wijken belemmeren dit. Daarnaast gaat het hier om veel laagbouw, waarbij de geringe hoogte minder aantrekkelijk is voor nestplekken.

Door renovatie, na-isolatie en het vervangen van oude woningen door nieuwbouw verdwijnen geschikte nestplaatsen voor Gierzwaluwen. Gierzwaluwen zijn hier gevoelig voor, omdat ze zeer plaatstrouw zijn en niet gemakkelijk nieuwe nestplaatsen accepteren. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat ze niet vanaf de grond kunnen opvliegen en bang zijn om in ruimtes terecht te komen die ze niet

meer kunnen verlaten. Door dakisolatie verdwijnt de ruimte achter nok- en gevelpannen die door Gierzwaluwen vaak als nestplaats gebruikt worden.

In 2014 is een plan gemaakt om de verblijfplaatsen en de leefomgeving van de Gierzwaluw (en Huismus en vleermuizen) te verbeteren. De Flora en faunawet (en straks ook de nieuwe Wet Natuurbescherming) schrijft voor dat bij onderhouds- en uitbreidingswerkzaamheden rekening gehouden moet worden met beschermde diersoorten. Dat is goed voor de bescherming van deze diersoorten, maar leidt tegelijkertijd tot (langdurige) procedures. Tot nu toe moest per bouwproject in de oude stad van Tilburg ontheffing aangevraagd worden. In het soortenmanagementplan van de gemeente Tilburg is vastgelegd welke dieren zich waar bevinden en op welke voorwaarden er gewerkt en gebouwd kan worden. Op basis van dit soortenmanagementplan heeft het Ministerie van Economische Zaken de gemeente Tilburg toestemming gegeven voor een vijfjarig pilotproject, waardoor niet meer voor elk individueel project onderzoek en ontheffing nodig is. Deze gebiedsgerichte benadering zorgt voor minder administratieve rompslomp, een betere juridische borging en een betere bescherming van de dieren.

M.T.M. Cillessen
Stadsecoloog
Gemeente Tilburg, Afdeling Ruimte
Postbus 90155
5000 LH Tilburg
mischa.cillessen@tilburg.nl